

Anadolu Türk Eğitim Dergisi
Cilt 2, Sayı 1, 1-18.

Anatolian Turk Education Journal
Volume 2, Issue 1, 1-18.

ISSN:2867-5314

<http://www.anadoluturkegitim.com>

Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında 1998, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları Genel Hedeflerinin Analizi

Fadıl Şiraz¹

Gaziantep Üniversitesi Doktora

Erdal Bay²

Gaziantep Üniversitesi
Türkiye

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale geliş tarihi: 30.12.2019

Makale kabul tarihi:23.05.2020

Özet: Bu çalışmada vatandaşlık eğitimi bağlamında sosyal bilgiler öğretim programları genel hedeflerinin analizi yapılmıştır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemi ile modellenmiş ve durum çalışması ile desenlenmiştir. Veri kaynakları 1998, 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarıdır. Betimsel ve içerik analiz yöntemleri uygulanmıştır. 1998'den 2005'e kadar programda köklü değişiklikler yapılmasının yanı sıra 2005 programında bazı sorunsalların da mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Vatandaşlık Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Genel Hedefler.

Bu makaleye atıf yapmak için: Şiraz, F. & Bay, E. (2020) Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında 1998, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları Genel Hedeflerinin Analizi, *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 2(1), 1-18

¹ Sorumlu Yazar-Fadıl ŞİRAZ, Gaziantep Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, fadilsiraz@yahoo.com
ORCID NO: 0000-0002-5478-7529

² Yazar- Doç. Dr. Erdal BAY, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, erdalbay@hotmail.com
ORCID NO: 0000-0003-3167-9987

* "Türk Dünyasında Eğitim Programlarının Felsefi ve Sosyal Temellerinin İncelenmesi" adlı tezden üretilmiştir

Anadolu Türk Eğitim Dergisi
Cilt 2, Sayı 1, 1-12.

Anatolian Turk Education Journal
Volume 2, Issue 1, 1-12.

ISSN: 2867-5314

<http://www.anadoluturkegitim.com>

Analysis of General Objectives of Social Studies Curriculum in 1998, 2005 and 2018 in the Context of Citizenship Education

Fadıl Şiraz³

Erdal Bay⁴

Gaziantep Üniversitesi Doktora

Gaziantep Üniversitesi
Türkiye

Article Type: Research Article

Received Date: 30.12.2019

Accepted Date: 23.05.2020

Abstract: In this study, general objectives of social studies education programs were analyzed in the context of citizenship education. This study was modeled with qualitative research methodology and designed with case study. Data sources are 1998, 2005 and 2018 social studies curriculum. The analysis was conducted by descriptive and content analysis method. From 1998 to 2005 it is understood that there were some problems in the 2005 program as well as the radical changes made in the program.

Keywords: Citizenship Education, Social Studies Curriculum, General Objectives.

To cite this article: Şiraz, F. & Bay, E. (2020). Analysis of General Objectives of Social Studies Curriculum in 1998, 2005 and 2018 in the Context of Citizenship Education, *Anatolian Turkish Education Journal*, 2(1), 1-18

³ Corresponding Author-Fadıl ŞİRİZ, Gaziantep University PhD Student, fadilsiraz@yahoo.com
ORCID NO: 0000-0002-5478-7529

² Prof.Dr. Erdal BAY, Gaziantep İslam Science and Technology University, erdalbay@hotmail.com
ORCID NO: 0000-0003-3167-9987

* " The Study based on the Philosophical and Social Basics of Educational Programs in the Turkish World "

Giriş

Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi eğitim-öğretimde en genel amaç olarak düşünülebilir. Vatandaşlık eğitimi yaklaşımı, amaçları, içeriği ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmekle beraber disiplinler arası yaklaşımı benimseyen ülkelerde Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde gerçekleştirilmektedir. Vatandaşlık eğitimi politik, sosyal, ekonomik, kültürel, dönemsel vb. etkenler ile değişim gösterebilmektedir. Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarının son dönemde 1998, 2005 ve 2018’de değiştirildiği bilinmektedir.

Programlarda var olan değişikliklerin boyutu neleri ihtiva etmektedir? Sosyal bilgiler öğretim programlarında vatandaşlık hedeflerine değişiklik nasıl yansımaktadır? Bu sorulardan yola çıkılarak sosyal bilgiler öğretim programının vatandaşlık eğitimi açısından incelenmesi bu araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programını vatandaşlık eğitimi açısından değerlendirmenin eğitim programları ve öğretim alanına zenginlik katması, vatandaşlık eğitimi ve sosyal bilgiler alanına katkıda bulunması çalışmanın önemi olarak gösterilebilir.

Sosyal bilgiler öğretim programlarındaki değişiklikler ve vatandaşlık eğitimi konulu bazı çalışmalar dikkati çekmektedir. Doğanay (2008), 2005 sosyal bilgiler programının yeni yaklaşımla hazırlandığını, birçok yenilik ihtiva ettiğini ancak bazı sorunlarının bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca, sosyal bilgilerde aktif vatandaşlığı araştıran (Dinç ve Doğan, 2010); ABD ve Türkiye’deki vatandaşlık eğitimini karşılaştırmalı olarak ele alan (Meray, Karatekin ve Kuş, 2012) ve sosyal bilgilerde içeriğe yönelik (Memişoğlu, 2014) çalışmalar dikkati çekmektedir.

TDK’ya göre (yurttaş) vatandaş; “Yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri” olarak tanımlanmaktadır. “Vatandaşlık” ise “Yurttaş olma, bir yurttan doğup büyüme veya yaşamış olma durumu” olarak tanımlanmaktadır. Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi alanında neyin, nasıl öğretileceği konusunda bir mutabakat sağlanamamış ve bunun bir sonucu olarak vatandaşlık eğitimi ile ilgili birçok tanım, yaklaşım, içerik bulunmaktadır (Zarrillo, 2016). Vatandaşlık eğitimi en genel ifade ile toplumun, zamanın ihtiyaçları doğrultusunda bireyi yetiştirme ile ilgili eğitimidir.

Vatandaşlık ve eğitimi ile ilgili son yüzyılda çok sayıda atıf alan Marshall’a göre “*Modern Yurttaşlık*” “...devlet ile olan ilişkisinde, bireyin sadakatini, haklarını ve ödevlerini ifade eden anayasal bir kavram” olarak ifade edilmektedir. Bu kurumun, ortaya çıktığı ilk günden beri, özellikle modern ulus-devletin oluşum süreci içinde, yönetici toplumsal sınıfların halk yığınları üzerinde hegemonya kurmalarını sağlayan, ideolojik bir aygıt olarak kullanıldığı da ifade edilmektedir (Marshall, 2000, s. 137).

Günümüzde Vatandaşlık Eğitimi

Günümüzde vatandaşlık eğitimi ile ilgili kurumlar, kuruluşlar ve araştırmacılar birçok tanımlamada bulunmaktadır. Öncelikle yurt dışı literatürde var olan vatandaşlık eğitimi tanımlar, amaçları, hedef ve içeriklerine değinilmesi, daha sonra ise Türkiye’de vatandaşlık eğitimi alanına değinilmesi uygun görülmektedir. Eurodice vatandaşlık eğitimi (European Commission, 2012) raporunda vatandaşlık eğitimi

... öğrencilerin, yaşadıkları toplumun gelişimi ve refahı için katkıda bulunmak için okul düzeyinde gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olan aktif vatandaş olarak

hazırlanması ...” şeklinde; Unesco (2010) ise “çocukları erken yaştan itibaren toplum ile ilgili kararlara katılan, açık fikirli ve aydınlanmış vatandaşlar haline getirmek için eğitmek olarak ifade edilmektedir (Unesco, 2010, s. 15).

Cogan ve Kubow (1997) ise geleneksel anlamda vatandaşlık eğitiminin, eğitim programının bazı ders içerikleri ile gerçekleştirilen, tipik olarak tarih, devlet kurumları, hak ve sorumluluklara odaklanan büyük ölçüde millî kimliğin geliştirilmesine yardımcı olan bir eğitim olduğunu belirtmekte ancak değişen dünya koşullarında böyle bir yaklaşımın yeterli olmayacağı da ifade edilmektedir (Cogan ve Kubow, 1997). Kymlicka, vatandaşlık eğitiminin sadece siyasi değerler ve ilkelerin öğretilmesi değil; aynı zamanda millî kimlik ve kültürlerin öğretilmesini de kapsamı gerektiğini belirtmektedir (Kymlicka, 2001). Kerr’e (1999) göre vatandaşlık eğitimi bireylerin, gençlerin vatandaşlık görev ve sorumlulukları bilinciyle onları vatandaşlığa hazırlama süreci olarak ifade edilmekte ve vatandaşlık eğitiminin vatandaşlık, sosyal bilimler, sosyal bilgiler, dünya bilgileri, toplum, toplumsal bilgiler, yaşam becerileri ve ahlak eğitimi kapsadığı belirtilmektedir (Kerr, 1999). Vatandaşlık eğitiminde 21. Yüzyıl vatandaşının sahip olması gereken temel nitelikler de içerik, bilgi ve anlayışa önemli bir kaynak olacaktır. Cogan ve Kubow (1997) bireyin sahip olması gereken unsurların, ülke sistemlerinin yapısına göre değişiklik göstermekle birlikte, beş kategoriye ayrılabilceğini ifade etmektedir: Bu kategorileri “1. kimlik duygusu, 2. haklarını kullanma, 3. sorumluluklarını yerine getirme, 4. aktif katılım ve 5. toplumsal değerlerin kabulü” (Cogan ve Kubow, 1997, s. 3).

Eurodice raporunda vatandaşlık eğitimi hedeflerinin Avrupa ülkelerinde değişiklik gösterirken temelde “... gençlerin içinde yaşadıkları toplumun gelişimine katkıda bulunan aktif vatandaşlar haline gelmelerini sağlamak” olarak açıklamaktadır (European Commission, 2012, s. 17). Unesco’ya (2010) göre vatandaşlık eğitiminin üç temel amacı bulunmaktadır: *Yönetim ilke ve kurumlarını tanıma, yargılama ve eleştiri yapmayı öğrenme ve bireysel ve toplumsal sorumluluk duygusu kazanma* (Unesco, 2010, s. 16).

Türkiye’de Vatandaşlık Eğitimi

Yurt içi alan yazında ise vatandaşlık eğitimi Çelik ve Öztürk’e göre (2019) vatandaş olarak sahip olunması gereken bilgi beceri ve değerlerin edinilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca vatandaşlık eğitiminin bireylere özgürlük gibi hümanist değerleri kazandırması, akla dayalı muhakemeyi, bireysellik ve toplumsal bakış açılarının farklı boyutlar olduğu görüşünü kavratması, sadece hak ve özgürlükler bağlamının eksik olacağı için sorumluluk duygularını geliştirmesi, aktif katılım bilinci kazandırması, ortak bilincin oluşumunu, tarih ve millî kimlik oluşumunu sağlayacak bilgi ve beceri, değer ve tutumları kazandırması gerektiği şeklinde tanımlanmaktadır (Gündüz ve Gündüz, 2002). Çelik ve Öztürk’e (2019) göre vatandaşlık eğitiminin en genel amacı şu şekildedir: “... bireylerin etkin, bilgili ve sorumlu vatandaş olmalarını sağlamaktır”

Millî Eğitim Temel Kanunu’nda millî eğitimin genel amaçları öncelikle millî kültür ve değerler çerçevesinde ele alınmakta, daha sonra bireysel gelişimler vurgulanmakta ve ayrıca bireysel-toplumsal ilişkiler boyutuna da değinilmektedir. Millî eğitimin genel amaçları tamamen vatandaşlık eğitimi ve hedeflenen vatandaşlık hakkında bizlere yol gösteren en önemli hukuki kaynak özelliğindedir. 2017 İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Öğretim Programı’nda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk millî eğitimin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı amaçları şu şekilde ifade edilmektedir:

İnsani değerleri benimseyen,

*Hak, özgürlük ve sorumluluk bakımlarından çocuk olmanın ayrıcalıklarını keşfeden,
Hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için sorumluluk üstlenen,
İnsan hakları ve demokrasi kültürünün geliştirilmesi için adaleti ve eşitliği gözeten,
İş birliğine ve bilgiye dayalı demokratik karar alma süreçlerine katılan,
Ortak yaşama ilişkin sorunların çözümünde uzlaşma arayan,
Kurallara uyararak hak ve özgürlüklerin korunmasına ve geliştirilmesine destek olan,
Aktif yurttaşlığı benimseyen ve buna uygun davranan,
Birlikte yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sorumluluk üstlenen,
Cumhuriyet ve değerlerinin insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi alanındaki gelişmelere katkısını bilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, TTKB, 2018, s. 8)*

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Vatandaşlık eğitiminde Türkiye’de uygulanan son öğretim programlarında ve 2023 Eğitim Vizyonunda Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (bundan sonra AYÇ) ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (bundan sonra TYÇ) tarafından ifade edilen sekiz anahtar yetkinliğin programlarda sürekli vurgulandığı görülmektedir. Bu sekiz yetkinlikten vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimiyle ilgili olan *Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlik* şu şekilde ifade edilmektedir:

Kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır. (MEB, TTKB, 2018, s. 5)

Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında Sosyal Bilgiler

Türkiye eğitim-öğretim sisteminde IV. sınıfta İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi dışında vatandaşlık eğitimi yaklaşımının diğer derslerle bütünleşmiş olduğu görülmektedir. Milli eğitim genel amaçları, vatandaşlık eğitimi amaçları, hedeflenen vatandaşlık ve vatandaşlık ders içeriği göz önüne alındığında 1,2 ve 3. sınıflarda Hayat Bilgisi ve 4,5,6,7. sınıflarda ise sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık eğitimi için en önemli dersler olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımlarından alanyazında en çok kabul gören sınıflandırma J. L. Barth ve S. S. Shermis (1978) tarafından belirtildiği üzere *Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve Yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler* olarak ifade edilmektedir (Sever, 2015, s. 12; Öztürk ve Deveci, 2016, s. 2; Yeşilbursa, 2015, s. 48; Kılıçoğlu, 2015, s. 6,7). Brubaker, Simon ve Williams (1977) tarafından ise sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımları olarak, Barth ve Shermis’in (1978) üç yaklaşım geleneği yerine beş yaklaşım önerildiği ifade edilmektedir (akt. Yeşilbursa, 2015, s. 48):

İyi vatandaşlık için bir rehber olarak geçmişin bilgisi olarak sosyal bilgiler, öğrenci merkezli gelenekte sosyal bilgiler, yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler, disiplinlerin yapısı olarak sosyal bilgiler ve Sosyo-politik katılım olarak sosyal bilgiler

Sosyal bilgiler program anlayışında önceleri disiplinler yaklaşım benimsenmişken, zaman içerisinde pedagojik hedefler de göz önüne alınarak, disiplinler arası bir yaklaşım benimsendiği ve bu yaklaşıma uygun olarak vatandaşlık ve sosyal bilimler disiplinlerinden belirlenen bilgilerin bütünleştirildiği belirtilmektedir (Doğanay, 2008).

Bu araştırma amacı sosyal bilgiler öğretim programlarının genel hedeflerini vatandaşlık eğitimi açısından değerlendirmektir. Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranılması düşünülmektedir:

1. Genel hedefler içerisinde vatandaşlık eğitimine ilişkin hedeflerin oranı nedir?
2. Vatandaşlık eğitimine ilişkin genel hedeflerde bilgi, anlayış, değer, beceri ve tutum (BADBT) oranları nedir?
3. Vatandaşlık eğitimine ilişkin genel hedeflerde değerler ve değer ifadelerinin dağılımları nedir?
4. Vatandaşlık eğitimine ilişkin genel hedeflerde beceri ve beceri ifadelerinin dağılımları nedir?
5. Vatandaşlık eğitimine ilişkin genel hedeflerde tutum ve tutum ifadelerinin dağılımları nedir?
6. Vatandaşlık eğitimine ilişkin genel hedeflerde kavram ve ad grupları dağılımları nedir?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi ile desenlenmiştir. Durum çalışmasında amaç belirli bir duruma ilişkin sonuçlara ulaşmaktır. Bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla irdelenir. Nitel ya da nicel veri kaynağı kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada da Sosyal bilgiler ders öğretim programları vatandaşlık eğitimi bağlamında bilgi, değer, beceri ve tutum; ayrıca ad grupları/ kavramlar olarak incelenmektedir.

Çalışma Grubu Ve Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemi ile elde edilmiştir. 1998 (MEB, 1998), 2005 (MEB, 2005a; MEB 2005b) ve 2018 (MEB, 2018) Sosyal bilgiler öğretim programları çalışma grubu olarak seçilmiştir. Yazılı olan öğretim programı kitapçıkları ise veri toplama araçlarını oluşturmaktadır. Bu araştırma 1998, 2005 ve 2018 SBÖP'leri genel hedefleri ile sınırlıdır.

Verilerin Analizi

Sosyal Bilgiler öğretim programlarındaki genel hedefler öncelikle vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmiştir. Daha sonra vatandaşlık eğitimi bağlamında genel hedefler BADBT, değer, beceri, tutum ve kavramlar- ad grupları bakımından analiz edilmiştir. Bu çalışmada içerik ve betimsel analiz verilerin çözümlenmesi yapılmıştır. Betimsel analiz uygulanan verilerin teorik çerçevesi Bloom Taksonomisi bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor basamaklarındaki düzeylere dayanmaktadır. Tablo 1'de BADBT'deki düzey gruplamalarının fiilleri ve fiil özellikleri açıklamaları görülmektedir.

Tablo 1. Kod Tanım Tablosu

Kod	Tanım	İlgili ifadeler
Değer	Hedeflerde değer kazanımı ifade eden ya da değer olarak kabul edilen kavramlara	<i>Alabilecek hale gelir, bağlılık kazanır, bilincini kazanırlar, duygu geliştirirler, duygusunu kazanır, duygusunu kuvvetlendirir, görev duygularını geliştirir, güven artırır, her şeyin üstünde tutar, ilke</i>

	gönderme yapılacak fiillerdir	<i>haline getirir, sahip olur, yetişir, karakter kazanır</i>
Beceri	Öğrenenlerin zihinsel ve psiko-motor beceri kazanımını ifade edecek fiillerdir	<i>Alışkanlık elde eder, alışkanlık haline getirir, alışkanlık kazanır, bilimsel ahlak gözetir, davranış haline getirir, duyarlılık gösterir, düzenlemeyi öğrenirler, düzenler, geliştirir, görüş ileri sürer, korumaya çalışır, kullanabilme, kullanır, uygulamayı öğrenirler, uygulayabilir hale gelir, yararlanır, algular, belirler</i>
Tutum	Tutum kazanma ya da oluşturmaya yönelten fiillerdir	<i>Benimser, inanır, istekli olur, kabul eder, takdir eder</i>
Bilgi	Bilgi kazanma sürecini ifade eden fiillerdir	<i>Bilir</i>
Anlayış	Bilmenin yanı sıra bilme hakkında zihinde özümsemeyi, fikir oluşturmaya, kavramayı ifade eden fiillerdir.	<i>Bilince varır, bilgi kazanırlar, farkına varır, tanır, gerektiğini öğrenir, özelliklerini öğrenir, kavrar anlar, bulunduğunu görür</i>

Tablo 1’de görüldüğü üzere genel hedef fiilleri BADBT düzeylerine göre gruplandırılmıştır. Ayrıca genel hedeflerde yer alan değer, beceri ve tutum ifadeleri de kategorileştirilmiştir. Örnek olarak genel hedeflerdeki özverili, erdemli ifadeleri bilgelik değer ifadesi olarak kodlanmış ve bireysel gelişim olarak sahip olunması gereken değer kategorisine alınmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırma ile ilgili açıklamalar, tanımlamalara ve örnek kategorileştirmelere yer verilmiştir. Tüm yapılan kodlama ve kategorileştirmeler Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri alanında Dr. Öğr. Üyesi tarafından ayrıca ikinci kodlayıcı olarak kodlanıp kategorileştirilmiştir. Miles ve Huberman tarafından geliştirilen kod benzerliği formülünden yararlanılmıştır. Kodlayıcılar arasındaki benzerliğin %92 olduğu görülmüştür. Diğer %8 kod değiştirilerek bulgulara dâhil edilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Bulgular araştırma amacına yönelik sorulara uygun olarak sunulmaktadır. Bulgularda vatandaşlık eğitimi bağlamında SBÖP’lerin genel hedefler bileşenleri BADBT düzeyleri, değer, beceri ve tutum ifadeleri; kavramlar ve ad grupları ile ilgili sayısal ve oransal bilgiler yer almaktadır.

Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Tablo 2’de vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998, 2005 ve 2018 SBÖP’lerle ilgili sayısal ve oransal bilgiler görülmektedir.

Tablo 2. SBÖP Öğrenci Kazanımları ve Vatandaşlık Eğitimi ile İlişkili Kazanımlar

Genel hedef özellikleri	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
-------------------------	-----------	-----------	-----------

	Genel Hedefleri	Genel Hedefleri	Genel Hedefleri
<i>Programda genel hedef sayısı</i>	34	17	18
<i>Vatandaşlık Eğitimi ile ilgili genel hedef sayısı ve oranı (%)</i>	29 (85)	15 (88)	17 (94)
<i>SBÖP Genel hedeflerinin Bileşenleri *</i>	170	76	80
<i>SBÖP Genel hedeflerinin Bileşenlerinin Vatandaşlık Eğitimi ile İlişkili bileşenlerinin Sayısı-Oranı (%)</i>	138 (81)	59 (78)	69 (86)

*Bir genel hedef bazen birden fazla ad grubu ve/veya eylemsi bulundurduğundan her genel hedef bileşenlerine ayrılmıştır.

Tablo 2’de 1998, 2005 ve 2018 SBÖP’lerin genel hedeflere ilişkin sayısal ve oransal bilgiler görülmektedir. Tablo 2’de toplam genel hedef sayısının/vatandaşlık eğitimi ile ilgili genel hedef sayısının (% olarak oranının) 1998 SBÖP’te 34/29 (%85), 2005 SBÖP’te 17/15(%88) ve 2018 SBÖP’te ise 18/17(%94) olduğu görülmektedir. Yine Tablo 2’de toplam genel hedef bileşenlerinin sayısının/vatandaşlık eğitimi ile ilgili genel hedef bileşenlerinin sayısının (%olarak oranının) 1998 SBÖP’te 170/138 (%81), 2005 SBÖP’te 76/59 (%78) ve 2018 SBÖP’te ise 80/69 (%86) olduğu görülmektedir.

İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde SBÖP’lerin genel hedef bileşenleri fiillerinin BADBT düzeylerine yer verilmektedir.

Tablo 3. SBÖP Genel Hedefler Bileşenlerinde BADBT Sayısı ve Oranı

	Bilgi	Anlayış	Değer	Beceri	Tutum	Toplam
1998 SBÖP	5	56	36	24	17	138
2005 SBÖP	3	26	6	16	8	59
2018 SBÖP	9	26	9	17	8	69

Tablo 3’te vatandaşlık eğitimi ile ilgili 1998, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedef bileşenleri fiillerinde BADBT düzeyleri görülmektedir. Vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998 SBÖP 138 genel hedef bileşeninin 5’inin (% 3,6) bilgi, 56’sının (% 40,6) anlayış, 36’sının (% 26,1) değer, 24’ünün (%17,4) beceri ve 17’sinin (% 12,3) tutum düzeyinde olduğu görülmektedir. Vatandaşlık eğitimi bağlamında 2005 SBÖP 59 genel hedef bileşeninin 3’ünün (% 5,1) bilgi, 26’sının (% 44,1) anlayış, 6’sının (% 10,2) değer, 16’sının (% 27,1) beceri ve 8’inin (% 13,5) tutum düzeyinde olduğu görülmektedir. Vatandaşlık eğitimi bağlamında 2018 SBÖP 69 genel hedef bileşeninin 9’unun (% 13) bilgi, 26’nın (% 37,7) anlayış, 9’unun (% 13) değer, 17’sinin (% 24,7) beceri ve 8’inin (% 11,5) tutum düzeyinde olduğu görülmektedir. Yıllar bazında bileşenler incelendiğinde oransal olarak bilgi boyutu 2018 programında daha fazladır. Anlayış boyutunda yıllara göre ciddi farklılaşma görülmemektedir. Değer boyutu ise oransal olarak 1998 programında en fazladır. Beceri boyutunda ise 2005 programında en fazla olduğu görülmektedir. Tutum boyutu ise oransal olarak birbirlerine daha yakındır.

Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde SBÖP genel hedef bileşenlerinde var olan değer ifadeleri ilgili değer kategorilerine yer verilmektedir. Tablo 4’te 1998, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedefleri bileşenleri değer kategorileri görülmektedir.

Tablo 4. SBÖP Genel Hedef Bileşenlerinde Değer Kategorileri Sayıları

	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
<i>Bireysel gelişim olarak sahip olunması gereken değerler</i>	↑ 20	↓ 6	↓ 9
<i>Aileye ve topluma karşı yükümlülükler açısından değerler</i>	↑ 28	↓ 4	↓ 6
<i>Ülkesine ve milletine karşı yükümlülükler açısından değerler</i>	↑ 28	↓ 4	↓ 4
<i>Politik ve vatandaşlık bilgisi açısından değerler</i>	↓ 5	↑ 6	↑ 6
<i>Değer kaynakları</i>	↑ 13	→ 11	↓ 9
TOPLAM	94	31	34

Tablo 4’te görüldüğü üzere değer kategorilerininin SBÖP genel hedefleri bileşenlerinde toplam 1998 SBÖP’te 94, 2005 SBÖP’te 31 ve 2018 SBÖP’te 34 olduğu görülmektedir. 1998 SBÖP’te *aileye ve topluma karşı yükümlülükler açısından değerler* ve *ülkesine ve milletine karşı yükümlülükler açısından değerler* kategorileri ön plana çıkmakta iken 2005 ve 2018 SBÖP’te *değer kaynakları*, *bireysel gelişim olarak sahip olunması gereken değerler* ve 2005’te ek olarak *politik ve vatandaşlık bilgisi açısından değerler* kategorileri ön plana çıktığı görülmektedir. Bireysel gelişim kategorisindeki değerler sayısal olarak azalsa da oransal olarak yıllara göre artış olduğu görülmektedir. Aile, toplum, ülke ve millete karşı yükümlülükler kategorisindeki değerler hem sayısal hem de oransal olarak azalmıştır. Politik ve vatandaşlık bilgisi oransal olarak yıllara göre artış sağlamıştır. Değer kaynakları ise oransal olarak en yüksek 2005 öğretim programında kendisini göstermektedir.

Tablo 5. SBÖP genel hedef bileşenlerinde bireysel gelişim olarak sahip olunması gereken değerler ve ifadeleri

<i>Değer ifadesi</i>	<i>SBÖP’lerde değer ifadeleri</i>	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
<i>Bilgelik</i>				
	Özverili	1		
	Erdemli	1		6
	İyi insan	1		
	İyi vatandaş	1		
	Bilgili vatandaş	1		
	Etkili vatandaş	1		
	Zekâ ve kabiliyet	2		
	İleri görüşlülük	1		
	Yüksek kavrayış	1		
<i>Bilimsellik</i>				
	Çalışkan yetişme	3		
	İlim severlik	2		
	Araştırmacı yetişme	1		
	Bilgiyi kullanma		2	1
	Bilgiyi düzenleme		1	
	Bilgiyi geliştirme		1	
	Bilimsel gelişme		2	2
<i>Estetik</i>				
	Sanatseverlik	2		

Estetik zevki	2		
TOPLAM	20	6	9

Tablo 5’de görüldüğü üzere *bireysel gelişim olarak sahip olunması gereken değerler* kategorisi için genel hedef bileşenlerinde toplam olarak 1998 SBÖP’te 20, 2005 SBÖP’te 6 ve 2018 SBÖP’te 9 değer bulunduğu görülmektedir. Bu kategori içerisinde bilgelik değerinde özverili, erdemli, iyi insan, iyi vatandaş, bilgili vatandaş, etkili vatandaş, zekâ ve kabiliyet, ileri görüşlülük ve yüksek kavrayış; bilimsellik değerinde çalışkan yetişme, ilim severlik, araştırmacı yetişme, bilgiyi kullanma, bilgiyi düzenleme, bilgiyi geliştirme ve bilimsel gelişme; estetik değerinde ise sanatseverlik ve estetik zevki ifadelerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 6. SBÖP genel hedef bileşenlerinde aileye ve topluma karşı yükümlülükler açısından değerler ve ifadeleri

<i>Değer ifadesi</i>	<i>SBÖP’lerde değer ifadeleri</i>	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
<i>Aile birliğine önem</i>	Aileye bağlılık	1		
	Aile bütünlüğüne bağlılık	1		
<i>Duyarlılık</i>	İnsanlığa hizmet	1		
	Ülke konularına duyarlılık		1	1
	Dünya konularına duyarlılık		1	1
	Çevre duyarlılığı			2
<i>Hoşgörü</i>	Farklı görüşlere hoşgörü	2		
	Farklı inançlara hoşgörü	2		
<i>Saygı</i>	Saygı ile karşılama	2		
	Başka görüşlere saygı	1		
	Başka inançlara saygı	1		
	Takdir etme	2		
	İnsanlığa saygı	2		
<i>Sevgi</i>	İnsanlığa karşı sevgi	2		
<i>Sorumluluk</i>	Sorumluluk alma	3		
	Aile refahı için sorumluluk üstlenme	1		
	Aile mutluluğu için	1		
	Karşılıklı sorumluluk	1		
	Sorumluluklarını yerine getiren		1	1
	Çevre anlayışı			1
	Çalışmanın önemi		1	
<i>Yardıms severlik</i>	Yardıms severlik	5		
	TOPLAM	28	4	6

Tablo 6’de görüldüğü üzere *aileye ve topluma karşı yükümlülükler açısından değerler* kategorisi için genel hedef bileşenlerinde toplam olarak 1998 SBÖP’te 28, 2005 SBÖP’te 4 ve 2018 SBÖP’te 6 değer bulunduğu görülmektedir. Bu kategori içerisinde 1998 SBÖP’te tüm değer ifadeleri yer alırken; 2005 ve 2018 SBÖP’te ise sadece sorumluluk ve duyarlılık ifadelerinin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 7. SBÖP genel hedef bileşenlerinde ülkesine ve milletine karşı yükümlülükler açısından değerler ve ifadeleri

<i>Değer ifadesi</i>	<i>SBÖP’lerde değer ifadeleri</i>	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
<i>Fedakârlık</i>	Fedakâr bir karakter	1		
	Millet için fedakarlık	1		

	Yurt için fedakarlık	1		
	Fedakârlık	1		
	Türk inkılâplarını korumaya karşı fedakarlık	1		
	Fedakâr bir Türk evladı olarak yetişme	1		
	Milli kültürü üst seviyelere çıkarma	1		
<hr/>				
<i>Güven</i>	Milletin geleceğine	1		
	Türk bayrağına	1		
	Türk askerine	1		
<hr/>				
<i>Sadakat</i>	Milletine bağlılık	1		
	Vatanına bağlılık	1		
	Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık	2		
	Millet işlerini üstün tutma	1		
	Yurt işlerini her şeyin üstünde tutma	1		
	Türk inkılâbının değerlerine bağlı olma	1		
	Millete hizmet	1		
	Vatanını sevmek		1	1
	Milletini sevmek		1	1
	Milli bilinç sahibi olma		1	1
	Kahramanlık	1		
<hr/>				
<i>Saygı</i>	Türk bayrağına saygı	1		
	Türk askerine saygı	1		
<hr/>				
<i>Sevgi</i>	Türk bayrağına	1		
	Türk askerine	1		
<hr/>				
<i>Vatanseverlik</i>	Vatanına bağlı	1		
	Vatanını seven	1	1	1
	Yurt işlerini üstün tutma	1		
	Yurda hizmet	2		
TOPLAM		28	4	4

Tablo 7’de görüldüğü üzere *ülkesine ve milletine karşı yükümlülükler açısından değerler* kategorisi için genel hedef bileşenlerinde toplam olarak 1998 SBÖP’te 28, 2005 SBÖP’te 4 ve 2018 SBÖP’te 4 değer bulunduğu görülmektedir. Bu kategori içerisinde 1998 SBÖP’te tüm ifadeler yer alırken 2005 ve 2018’de sadece sadakat ve sorumluluk ifadelerinin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8. SBÖP genel hedef bileşenlerinde politik bilgi ve vatandaşlık bilgisi açısından değerler ve ifadeleri

<i>Değer ifadesi</i>	SBÖP’lerde değer ifadeleri	1998	2005	2018
		SBÖP	SBÖP	SBÖP
<hr/>				
<i>Eşitlik</i>				
	Hukuk kurallarında		2	2
	İnsan Haklarına dayanan	1		
<hr/>				
<i>Demokrasi</i>				
	Kanunlara uyma	2		
	Hukuk kuralları		1	1

Devlet otoritesi	1		
Demokratik değerler	1	2	2
Demokratik hayat		1	1
TOPLAM	5	6	6

Tablo 8’de görüldüğü üzere *politik bilgi ve vatandaşlık bilgisi açısından değerler* kategorisi için genel hedef bileşenlerinde toplam olarak 1998 SBÖP’te 5, 2005 SBÖP’te 6 ve 2018 SBÖP’te 6 değer bulunduğu görülmektedir. Bu kategori içerisinde eşitlik değerinde hukuk kurallarında ve insan haklarına dayanan ve demokrasi değerinde ise kanunlara uyma, hukuk kuralları, devlet otoritesi, demokratik değerler ve demokratik hayat ifadelerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 9. SBÖP Genel Hedef Bileşenlerinde Değer Kaynakları İfadeleri

<i>Değer ifadesi</i>	<i>SBÖP’lerde değer ifadeleri</i>	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
	Laik değerler	1	1	2
	Manevi değerler			2
	Milli değerler	12	7	5
	Evrensel değerler		3	
	TOPLAM	13	11	9

Tablo 9’da görüldüğü üzere *değer kaynakları* kategorisi için genel hedef bileşenlerinde toplam olarak 1998 SBÖP’de 13, 2005 SBÖP’de 11 ve 2018 SBÖP’de 9 değer bulunduğu görülmektedir. Bu kategori içerisinde laik, manevi, milli ve evrensel değer kategori ifadeleri olduğu görülmektedir.

Dördüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedefleri bileşenleri Sosyal Bilgiler dersini oluşturan üç temel yapıdan birisi olan beceriler bakımından incelenmektedir. Vatandaşlık eğitimi bağlamında SBÖP genel hedef bileşenlerinde var olan beceriler ve beceri ifadeleri, yabancı dillerde iletişim yetkinliği dışında, TYÇ’de var olan sekiz anahtar yetkinlik kategorisi içerisinde yedi anahtar yetkinlikten faydalanılarak ele alınmaktadır. Vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedef bileşenlerinde var olan beceri kategorileri görülmektedir. Tablo 10’da SBÖP genel hedef bileşenlerinde beceri kategorileri ve beceriler görülmektedir.

Tablo 10. SBÖP Genel Hedef Bileşenlerinde Beceriler

Beceriler ve katagorileri	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
<i>1. Ana Dilde İletişim Becerisi</i>		2	2
1.1. Türkçeyi doğru, etkili, eleştirel kullanma (dinleme, anlama, okuma, yazma) becerisi		2	2
<i>2. Matematik Becerisi ve Bilim/Teknolojide Temel Beceriler</i>	4	4	7
2.1. Bilimsel süreç uygulama becerisi	3	4	5
2.2. Eleştirel düşünme becerisi			2
2.3. Karar verme becerisi	1		
<i>3. Dijital Beceriler</i>		6	4
3.1. Bilişim teknoloji araç-gereçlerini kullanma becerisi		1	1
3.2. Medyayı, iletişim araçlarını, interneti kullanma becerisi		1	1
3.3. Bilgi Okuryazarlığı		4	2
<i>4. Öğrenmeyi Öğrenme Becerisi</i>	6	7	7
4.1. Kendini tanıma becerisi (ilgi, yetenek, güçlü, zayıf yönler)		5	5

4.2. Araştırma/inceleme/sorgulama becerisi	6		
4.3. Benzerlik ve farklılıkları belirleme becerisi		1	1
4.4. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi		1	1
5. Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Beceriler	18	9	8
5.1. Etkin vatandaşlık bilinci ile eylem becerisi	15	6	6
5.2. İşbirliği/uyum becerisi	1		
5.3. Sosyal katılım becerisi	2		
5.4. İletişim becerisi		2	1
5.5. Demokratik hayat becerisi		1	1
6. İnişiyatif Alma (Girişimcilik) Becerisi	1		
6.1. Girişimcilik (atılgnlık) becerisi	1		
7. Kültürel Farkındalık Becerisi	4		
7.1. Farklılıklara saygı becerisi	4		
GENEL TOPLAM	33	28	28

1998, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedef bileşenlerinde var olan beceriler ve beceri ifadeleriyle ana dilde iletişim, matematiksel/ bilim ve teknoloji, dijital, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlık, girişimcilik ve kültürel farkındalık kategorileri oluşturulmuştur. SBÖP’te de sosyal ve vatandaşlık ile ilgili becerilerin sıklığının fazla olduğu; 1998 SBÖP genel hedef bileşenlerinde ana dilde iletişim ve dijital beceri, 2005 ve 2018 SBÖP’lerde ise girişimcilik ve kültürel farkındalık becerilerinin yer almadığı görülmektedir. Vatandaşlık eğitimi bağlamında toplam beceri ifadelerinin 1998 SBÖP genel hedef bileşenlerinde 33, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedef bileşenlerinde 28 olduğu görülmektedir.

Beşinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

SBÖP genel hedefleri bileşenleri, Sosyal Bilgiler dersini oluşturan üç temel yapıdan birisisi olmayan ancak genel hedef bileşenlerinde yer alan tutum düzeyi bakımından incelenmektedir. Tablo 11’de vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998, 2005 ve 2018 SBÖP genel hedefleri bileşenlerinde tutum sayıları görülmektedir.

Tablo 11. SBÖP’lerde tutum ifadeleri bulunduran genel hedef bileşenleri

	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
Milli Bilinç/Kültür geliştirmeye yönelik tutumlar	↑ 8	↓ 3	↓ 4
Yönetim yapısı/Demokrasi anlayışı geliştirmeye yönelik tutumlar	↓ 1	↑ 3	→ 2
Toplum/ Karşılıklı ilişkiler geliştirmeye yönelik tutumlar	↑ 8	↓ 2	↓ 2
TOPLAM	17	8	8

SBÖP genel hedefleri bileşenleri içerisindeki tutum ifadelerinin milli bilinç/kültür geliştirmeye yönelik tutumlar, yönetim yapısı/demokrasi anlayışı geliştirmeye yönelik tutumlar ve toplum/ karşılıklı ilişkiler geliştirmeye yönelik tutumlar olarak gruplandırıldığı görülmektedir. Vatandaşlık eğitimi bağlamında 1998 SBÖP genel hedef bileşenlerinde 17, 2005 ve 2018’de ise 8 tutum bileşeni görülmektedir. Yıllar bazında gelişimlerine bakıldığında Milli bilinç, kültür gelişimine ilişkin kodlarda sayısal olarak azalma görülse de oransal olarak 1998 ve 2005 programları birbirlerine yakındır. Demokrasi anlayışı geliştirmeye yönelik tutum ifadeleri ise oransal olarak 2005 programında en yüksektir. Toplum ve karşılıklı ilişki geliştirmeye yönelik tutum ifadelerinde ise sayısal ve oransal olarak azalma görülmektedir.

Tutum ifade eden kodlara ait bileşenlere ait eylemsiler ve bu tutum ifadelerinin duyuşsal alan basamakları Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12. SBÖP genel hedefleri eylemsilerinde tutum ifadelerinin duyuşsal alan basamakları sayısı

Eylemsiler	Duyuşsal alan basamağı	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
Benimseme	Değer verme	13	-	-
İnanma	Değer verme	-	2	2
İstekli olma	Tepkide bulunma	-	4	4
Kabul etme	Değer verme	-	2	2
Takdir etme	Değer verme	4	-	-
TOPLAM		17	8	8

Tablo 12’de görüldüğü üzere 1998 SBÖP genel hedef bileşenleri ifadelerindeki tutum eylemsilerinin benimseme ve takdir etme; 2005 ve 2018 SBÖP genel hedef bileşenleri ifadelerindeki tutum eylemsilerinin ise inanma, istekli olma ve kabul etme ifadelerinden oluştuğu görülmektedir.

Altıncı Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde Sosyal Bilgiler dersini oluşturan üç temel yapıdan (değerler, beceriler, kavramlar) birisi olan kavramlar-ad grupları bakımından SBÖP genel hedefleri incelenmektedir. Kavramlar-ad grupları ifadeleri sayısının doğru olanı yansıtması amacıyla genel hedef bileşenleri değil de genel hedefler incelenmiştir. Çünkü bir hedef bileşenlerine ayrılırken bileşenlerin anlamlı sözler bütünlüğünün bozulmaması için ilgili genel hedef eylemsisi ve öznesi tüm bileşenler için ayrı ayrı kullanılmıştır. Çünkü ancak genel hedefler incelenirse ad grupları ve kavramlar ile ilgili gerçek sayısal ve oransal miktarlar ortaya konulabilecektir. Tablo 13’de SBÖP genel hedeflerde ad grupları ve kavramlar ile ilgili kategoriler ve temalar görülmektedir.

Tablo 13. SBÖP genel hedefler ad grupları-kavramlar ve kategori ve tema sayıları

Tema ve kategoriler	1998 SBÖP	2005 SBÖP	2018 SBÖP
<i>Birey ve toplum</i>	32	10	12
Birey olmak	7	6	7
Kurallar ve Kendini Koruma	1	1	1
Haklar, sorumluluklar ve özgürlükler	6	2	2
İnsan hakları	1	1	1
Birlikte Yaşama ve İşbirliği	17		1
<i>İnsanlar, yerler ve çevreler</i>	2	1	4
Çevre ve toplumsal sorunlar	2	1	4
<i>Kültür ve miras</i>	53	3	3
Kültür ve kimlik	53	3	3
<i>Üretim, dağıtım ve tüketim</i>	1	4	3
Girişimcilik	1	4	3
<i>Bilgi, bilim ve teknoloji</i>	1	8	7
Bilgi		5	4
Bilim ve teknoloji		2	2
Bilimsellik	1	1	1
<i>Küresel bağlantılar</i>	9	5	4
Çok kültürlülük ve kültürler arası ilişkiler	9	5	4
<i>Etkin vatandaşlık</i>	15	9	9

Aktif katılım	1	1	1
Etkin vatandaşlık	5		
Vatanseverlik	9	8	8
Demokrasi, gruplar ve yönetim	10	9	8
Demokrasi		2	2
Demokrasi ilke ve kavramları	1	3	3
Demokratik hayata katılım	1		
Yönetim yapısı	8	4	3

Tablo 13’te görüldüğü üzere SBÖP’ler genel hedeflerinde kavramlar ve ad grupları ile ilgili oluşan temalara ve bu temalarda her SBÖP’de ne kadar yer verildiği görülmektedir. Yapılan inceleme sonucunda ortaya çıkan temaların ve temaların Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevre, Kültür ve Miras, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Bilgi, Bilim ve Teknoloji, Küresel Bağlantılar, Etkin Vatandaşlık ve Demokrasi, Gruplar ve Yönetim olduğu görülmektedir. 1998 SBÖP genel hedeflerinde Kültür ve Miras temasının; 2005 ve 2018 SBÖP genel hedeflerinde Birey ve Toplum temasının en fazla sıklığa sahip olduğu da görülmektedir. Öne çıkan tema kategorileri incelendiğinde 1998 SBÖP’te birlikte yaşama ve işbirliği, kültür ve kimlik, çok kültürlülük ve kültürler arası ilişkiler, vatanseverlik ve yönetim yapısı kategorileri; 2005 ve 2018 SBÖP’lerde birey olmak ve vatanseverlik kategorilerinin olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Sonuç olarak 1998 sosyal bilgiler öğretim programının 2005 ve 2018 programlarından çok farklı olduğu anlaşılmaktadır. 1998 SBÖP’te öğretmen merkezli, aktarım esaslı ve içerik yoğunluğu olan bir programdır. Program ve vatandaşlık konusunda yaklaşımın radikal bir şekilde 2005 ile değiştiğini belirten çalışmalar mevcuttur (Doğanay, 2008). 2018 programının ise 2005 programının güncellenmiş hali olduğu anlaşılmaktadır.

Genel hedeflerin değerlendirilmesinde ise 1998 programında vatandaşlık ve toplumsal bakımdan hedeflerin çoğunlukta olduğunu; 2005 ve 2018 hedeflerinde ise bireyselliğin ve beceri unsurlarının ön plana çıktığını görmek mümkündür. Genel hedeflerde BADBİT konusunda ise 1998’in bilgi ve anlayışa ağırlık verirken; 2005 ve 2018 programlarının beceri ve anlayışa ağırlık verdiği görülmektedir. Bu konuda Doğanay 2008 genel hedef yazılırken 2005’te hedef yazma kurallarına dikkat edilmemesini eleştirmekte; genelde hedeflerin yapılandırıcılığa uymadığı da belirtilmektedir (Karadeniz, Eker, ve Burunsuz, 2015). Ayrıca genel hedeflerde değerlerin 1998’de toplumsal, aile, devlete karşı yükümlülükler açısından değerlerin çoğunlukta olduğu; 2005 ve 2018’de ise politik ve bireysel gelişime yönelik değerlerin ön planda olduğu görülmektedir. Tutum konusunda ise 1998’de tutum ifadelerine daha fazla rastlanırken 2005 ve 2018’de çok az rastlanıldığı görülebilir. Bu konuda Doğanay, 2005 programının kavramlar, değerler ve beceriler olmak üzere üç temel üzerine oturduğuna yani tutum düzeyinin bulunmadığına dikkat çekmektedir. Ad grupları ve kavramlar konusunda ise 1998’de milli kültür, milli tarih, inkılâp tarihi ve Atatürkçülük, aile birliği, toplu yaşama zorunluluğu vurgulanmaktayken; 2005 ve 2018 SBÖP’lerinde ise özgürlük, bireyselleşme, evrensel ve küresel içeriğin ve kavramların ve ayrıca 2018’de bilim teknolojik gelişmelere doğru orantılı olarak bilinç vurgusunun da eklendiği görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programları öğrenci kazanımları, genel hedefler- öğrenci kazanımları uyumu, vatandaşlık eğitimi bağlamında ders kitapları araştırmaları ve akademisyen - sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşmeleri yapılabilir.

Kaynakça

- Barr, R., ve Shermis, S. S. (1978). *The nature of the social studies*. California: ETC Publications.
- Cogan, J. J., ve Kubow, P. K. (1997). *Multidimensional citizenship: educational policy for the 21st century*. International Service Learning & Community Engagement.
- Çelik, H., ve Öztürk, C. (2019). Vatandaşlık eğitiminde program yaklaşımları. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu, ve G. Yıldırım (Ed.), *Kuramsal Temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içinde* (ss. 193-217). Ankara: Pegem Akademi.
- Dinç, E., ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 17-49.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- European Commission. (2012). *Avrupa'da vatandaşlık eğitimi*. Eurydice. <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice> Son erişim tarihi: 11.12.2019
- Gündüz, M., ve Gündüz, F. (2002). *Yurttaşlık bilinci*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karadeniz, O., Eker, C., & Burunsuz, E. (2015). Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının yapılandırmacı öğrenme kuramı ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 563-580.
- Kerr, D. (1999). *Citizenship education: an international comparison*. London: Qualification and Curriculum Authority.
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (4 b., s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Kymlicka, W. (2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. <http://www.oxfordscholarship.com>: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0199240981.001.0001/acprof-9780199240982-chapter-17> Son erişim tarihi: 11.12.2019
- Marshall, T. H. (2000). Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar. A. Kaya (Ed.), *Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar içinde* (A. Kaya, Çev., ss. 13-82). Ankara: Gündoğan Yayınları.

- Memişoğlu, H. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmen görüşlerine göre vatandaşlık eğitimi*. Turkish Studies, 9(5), 1565-1584.
- Merey, Z., Karatekin, K., ve Kuş, Z. (2012). *İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma*. GEFAD / GUJGEF, 32(3), 795-821.
- MEB TTKB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: MEB.
- MEB TTKB. (2005b). *Sosyal bilgiler 4,5. sınıf programı*. Ankara: MEB.
- MEB, TTKB. (2018). *İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi öğretim programı*. mufredat.meb.gov.tr:
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=328> Son erişim tarihi:11.12.2019
- MEB. (1998). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. (2487), 531-568. Ankara: Tebliğler Dergisi.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4,5,6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Öztürk, C., ve Deveci, H. (2016). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (ss. 11). Ankara: Pegem Akademi.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. R. Sever (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s s. 1-24). Ankara: Nobel.
- Unesco. (2010). *Citizenship Education*. Unesco:
http://www.unesco.org/education/tlsf/docs/module_7.doc Son erişim tarihi:11.12.2019
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde temel yaklaşımlar. C. Öztürk, ve K. Yazıcı (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (ss. 47-57). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A.,& Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Zarrillo, J. J. (2016). *Sosyal bilgiler öğretimi: ilkeler ve uygulamalar*. (B. Tay, ve B. Demir, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.